

»med filosofiske og litterære Ideer eller med de mange skabende Genier og Begavelser at gøre«. Når Hal Koch ikke har kaldt sit bind for »den folkelige vækkelses tid«, skyldes det vel, at vækkelsen først for alvor gør sig gældende i århundredets anden fjerdedel. Den første fjerdedel er mærkelig død og ufrugtbar, skønt det er den litterære guldalders tid. Det er karakteristisk, at den eneste begivenhed, der har fået sit eget kapitel i denne periode, er — reformationsjubilæet 1817! Det kunne man næsten have undværet. Men til gengæld ikke eet af de andre!

Efter indledningskapitlerne om tidsbaggrunden gøres der rede for enevældens kirkestyre og præstestanden. Den aldrende biskop Balles indvielse af nogle nymodens bisper i Frue Kirke den 10. august 1805 er skildret, så det må kaldes bogens bedste historiebillede — langt bedre end de rigtige illustrationer. Efter et kapitel om de kirkelige opgaver følger den første folkelige vækkelse, hvorefter romantikens betydning vurderes (ikke højt!). Så væves Mynster og Grundtvig som periodens førende skikkelser ind i billedet. De står ikke lige stærkt, selv om Hal Koch er ivrig for at give Mynster oprejsning. Således peger han på, at Mynster i sin sidste prædiken 1854 er inde på tanker, der nærmer sig vore dages folkekirkelige syn: at kirken skal stå åben for alle — også for syndere og vantro. Samtiden var mere imponeret af Mynster end af Grundtvig, men eftertiden har det stik modsat. Og det skyldes vel både, at formatet var størst hos Grundtvig, og at han — i modsætning til Mynster — forstod tidens rørelser, og det uden at blive afhængig af dem. Det tjener til Hal Kochs ære, at han lader begge disse skikkelser komme til deres ret. Det sker også med Søren Kierkegaard, tidens tredje store skikkelse, men han skæres ligesom over, fordi bogen slutter inden hans afgørende indsats i dansk kirkeliv. En lignende overskæring finder sted i skildringen af overgangen fra den enevældige statskirke til den nye folkekirke; først i bogens sidste kapitel dukker Monrad op med sit udkast til junigrundlovens kirkelige bestemmelser. Et særlig fornøjeligt indslag i fremstillingen er kapitlet »Tre folkelige Digttere«, hvor Blicher, Ingemann og H. C. Andersen skildres; de er valgt, ikke just fordi de var de mest yndede og læste digtere i samtiden, men nok så meget fordi de udtrykker en »folkereligion«, der den dag i dag hævder sig ved siden af vækkelsernes og teologernes mere bevidste og reflekterede livssyn.

Hovedindtrykket af Hal Kochs fremstilling er dette: Var den første halvdel af det nittende århundrede ikke så skabende og selvstændigt som det foregående, så blev det tema, som da var anslået, først nu gennemspillet — og tilgnet af det danske folk. Hal Kochs skildring af denne proces er et selvstændigt og fængslende stykke historieskrivning og tillige et vidnesbyrd om, at vort land nu har historikere, der ikke blot evner at skildre økonomiske og sociale sammenhænge, men også de åndelige kræfter, der er med til at præge et folk.

Roar Skovmand.

Oluf Bertolt, Ernst Christiansen og Poul Hansen: En bygning vi rejser. II—III. (Fremad, 1955). 414 s., 414 s.

Den nye Socialdemokratiets historie er med disse to bind afsluttet. Tredie bind rummer da også både en fyldig litteraturfortegnelse og et personregister. De to bind dækker tiden fra 1. verdenskrigs slutning til det andet ministerium Hedtoft og skyldes indtil Staunings første regering redaktør, nu minister Ernst Christiansen og derefter udelukkende folketingsmand Poul Hansen.

Det er en imponerende indsats, Poul Hansen har ydet, i betragtning af, at den er udført jævnsides med et omfattende politisk arbejde. Netop rigsdagspolitikkerens styrke og svaghed træder frem i værket.

Det er ikke svaghederne, der ved læsningen springer først i øjnene, dertil fængsles man for meget; men de kommer ved senere eftertanke. Det gælder for eksempel omtalen af Socialdemokratiets arbejde ude i kommunerne, der optager omkring 100 sider i 3. bind. Behandlingen forekommer her vel stereotyp; efter en kort indledning om partiets kommunalpolitik følger en omtale af forholdene i de enkelte kommuner. Korsør kan måske stå som typen. Her er der 16 linier, som først konstaterer, at partiet har besat borgmesterposten siden 1917, hvorefter borgmestrenes navne nævnes. Efter dette følger det afsluttende stykke: »Under socialdemokratisk styre er der i Korsør foruden vej- og gadearbejder, skolebyggeri, udvidelse af de kommunale værker, garanti for boligbyggeri m. v. foretaget betydelige havneudvidelser. I 1930 opfyldtes et areal, som gjorde det muligt at anlægge en benzinhavn og en lystbådehavn, og der er senere foretaget en større inddæmning, hvorved der er skaffet plads til Korsør Glasværk. Den nye Halskovbro blev fuldført i 1924, en strandpark anlagdes i 1932—33, og et nyt rådhus blev bygget i 1941«. Sådanne større og mindre omtaler af de enkelte kommuner siger ikke meget om Socialdemokratiet i lokalstyret; der, hvor der skulle have været sat ind, var på fællesproblemerne for de socialdemokratiske byråds- og sognerådsgrupper. Eksempelvis kan nævnes beskæftigelse, boligpolitik, skatter, biblioteker m. m. Indledningen berører nok disse områder, men i meget almindelige vendinger og uden konstatering af udviklingslinierne. Det, der havde været mest givende, men også mest brydsomt, var en samlet behandling af de enkelte emner, der så var belyst ved lokale tilfælde og ved principielle debatter med de øvrige partiers repræsentanter. Også på den indre front kunne socialdemokratisk kommunalpolitik have været mere indgående belyst; der kan nævnes emner som rådsmedlemmernes erhvervs-mæssige sammensætning (dominerer tjenestemændene?), forholdet mellem stemmetal ved kommunalvalg og rigsdagsvalg og, så vidt det var muligt, om kommunalpolitikkenes mænd også er lokalt ledende i det øvrige politiske arbejde.

På det landspolitiske område kunne behandlingen af det indre arbejde vel også have været fyldigere på enkelte punkter, men det må dog anerkendes både, at emnet er mere indgående belyst end i 1. bind, og at det er gjort bedre end i nogen anden dansk partihistorie. Her som flere andre steder burde der dog sikkert have været sparet på de mange personnavne, som blot nævnes uden karakteristisk af personerne. Ved omtalen af adskillige institutioner og begreber havde en nærmere præsentation sikkert også været på sin plads; det er vel tvivlsomt, om det går i dag at nævne J. A. K.-bevægelsen i en populær fremstilling uden en kort forklaring.

Folketingsmanden træder således frem gennem den mindre indgående behandling af kommunalpolitikken og derved, at meget, der er groet viden for ham, også forudsættes bekendt af læseren. Det er imidlertid fuldt så vigtigt, at folketingsmanden også viser sig gennem de fortræffelige skildringer af rigsdagsgruppens arbejde og af partiledelsens overvejelser og dispositioner. Fremstillingen bygger her — foruden på en almindelig, solid viden — på både mundtlig tradition, gruppens protokollerede drøftelser og på selvoplevelser. Brydningerne i gruppen, forholdet til regeringspartneren det radikale venstre og de ledende mænd træder frem både i hovedlinier og nuancer på en måde, der gør værket til en betydelig kilde fremover. Vurderingen af partiet i for-

hold til de andre partier er vederhæftig, ligesom der tages et rimeligt hensyn til at medtage samfundstilstandene som baggrund for partiets arbejde og standpunkter, tredivernes arbejdsløshed karakteriseres således udmærket med et par citater fra Oskar Hansens digt »Frygt os!« og fra Leck Fischers »Det må gerne blive mandag«. Udviklingen inden for ungdomsbevægelsen er fulgt med særlig opmærksomhed, her mærkes måske forfatterens personlige engagement stærkere end i de andre afsnit. Det kommer tydeligst til udtryk, når han skildrer omsvinget fra D. s. U.'s kulturperiode i 20'erne til den mere saglige linie fra først i 30'erne. Poul Hansens vurdering af kulturperioden med dens interesse for digtning, kunst m. m. er kritisk, hvor en mere historisk betragtning ville sammenligne arbejdet i disse år med den bredere kulturelle påvirkning, som landbouddommen fik gennem højskolerne i de foregående generationer. Mødet med digtning og kunst i ungdomsforeningen har præget både en ledergeneration i partiet og mange, for hvem arbejdet i ungdomsbevægelsen blev den eneste nærmere kontakt med partiorganisationen.

Folketingsmand Poul Hansen har med sit værk udført et pionerarbejde inden for dansk samtidshistorie og fremlagt det i en fængslende form. Som kildekrift vil det blive søgt nu og i fremtiden, læsningen af det vil kalde på principielle, metodiske overvejelser og inspirere til nye detailundersøgelser.

Vagn Dybdahl.

Johs. Brøndsted, Svend Aakjær og Jens Sølvsten: Danmark før og nu. Sjælland. (Hassing, 1955). 462 s.

Hassings forlag er med dette bind begyndt på den sidste del af det store værk, hvis jyske del blev afsluttet i 1954. Som Jylland blev dækket af tre dele, vil man tage øerne i tre bind, et om Sjælland, et om Fyn og øerne og endelig et med København, Færøerne og Grønland. Værkets tilrettelægning er uændret, og forfatterne for en del de samme, når det gælder de samlede afsnit: Natur og landskab, gejstlig og verdslig inddeling, historiske tildragelser, stednavne, oldtidsminder, kirker, herregårde, byggeskik, næringsliv og træk af åndslivet. Disse afsnit oplager omkring halvdelen af værket og giver som hovedregel gode og interessante oversigter, ikke mindst for en del områder, hvor litteraturen ellers ligger spredt og utilgængelig. Resten af bindet optages af skildringer af købstæder og landkommuner (dette afsnit, ved Arthur Fang, er trods den vanskelige opgave løst i en fængslende form); købstæderne er behandlet af 15—16 forskellige forfattere, måske kunne en noget større ensartethed have været gennemført her. For billedredaktionen, der i dette værk er særlig betydningsfuld, har S. Ingeman Jensen ansvaret, og der er al mulig grund til at anerkende udvalget og ikke mindst billedteksterne, der kendetegnes af positive oplysninger i en nøgtern stil uden unødvendige kruseduller.

Vagn Dybdahl.

C. Klitgaard: Vrensted Sogn. (Udg. af Historisk Samfund for Hjørring Amt. I kommission hos Ellen Poulsens Boghandel, Hjørring, 1955). 224 s.

Den foreløbig sidste bog i den lange række, som postmester Klitgaard har udgivet under sin næsten 60-årige forfattervirksomhed, handler om Vrensted sogn. Den er blevet til på tilskyndelse af afdøde sagfører Anders Olesen, Nørre-